

نان‌آوران سالمند

خانوارهای دارای سرپرست سالمند در ایران چگونه هزینه می‌کنند؟

کزارش
R E P O R T

توانمندی و استقلال: رمز نظام مراقبت از سالمندان سوئد

سوئد جز بهترین کشورهای جهان برای سپری کردن دوره سالمندی است

در بسیاری از نظام‌های رتبه‌بندی جهانی، سوئد جز بهترین کشورهای جهان برای سپری کردن دوره سالمندی شناخته شده است. ۲۰ درصد از جمعیت سوئد، بالای ۶۵ سال دارند، رقمی که به‌نظر می‌رسد تا پایان سال ۲۰۴۰ به ۲۳ درصد برسد. با وجود ۸۱ سال برای مردان و ۸۴ سال برای زنان، نرخ «امید به زندگی» در این کشور، بالاست. حدود ۵۲/۲ درصد از جمعیت سوئد، بالای ۸۰ سال دارند و وضعیت جسمانی آن‌ها به نسبت مساعد است، اما چرا سوئد، یکی از بهترین کشورهای جهان برای زندگی افراد سالمند است؟

برآوردها نشان می‌دهد، تا پایان سال ۲۰۴۰، از هر چهار سوئدی، یک نفر بالای ۶۵ سال سن دارد. دولت برای سالم و فعال نگاه داشتن این گروه سنی، تمامی تلاش خود را به کار گرفته و کمیته‌هایی را برای مقابله با چالش‌های سالمندی تأسیس کرده است. بخش اصلی هزینه‌های مربوط به مراقبت از سالمندان، از محل مالیات‌های شهروندان و کمک‌هزینه‌های دولتی تأمین می‌شود.

در سال ۲۰۱۴، مجموع هزینه‌های مربوط به مراقبت از سالمندان در سوئد، ۱۲/۷ میلیارد دلار آمریکا، برآورد شده، اما تنها چهار درصد آن توسط خود بیماران پرداخت شده است. همچنین تأکید نظام مراقبت از سالمندان در سوئد، بر توانمندی افراد سالمند و حفظ استقلال آن‌هاست. به همین دلیل سعی می‌شود تا حد امکان از سالمندان در خانه‌هایشان مراقبت شود و انتقال آن‌ها به خانه‌های سالمندان منوط به انتخاب شخصی خود افراد است. به همین دلیل هزاران نفر از کارکنان بخش سلامت، برای مراقبت از سالمندان در محل زندگی‌شان آموزش داده شده‌اند. هزاران نفر از داوطلبان سازمان صلیب سرخ نیز برای صحبت کردن، ملاقات کردن، قدم‌زدن و همراهی تا مطب دکتر، روزانه به خانه‌های افراد سالمند سر می‌زنند.

افراد سالمند و دارای ناتوانی جسمی که امکان استفاده از وسایل حمل‌ونقل عمومی را ندارند، می‌توانند از امکانات حمل‌ونقلی استفاده کنند، که دولت در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد. تمامی این اقدامات به این منظور انجام می‌شود، تا افراد حتی در دوره سالمندی، همچنان فعال و پویا باقی بمانند و به این ترتیب به‌جای درمان مشکلات سلامتی و روحی دوره سالمندی، از بروز آن‌ها پیشگیری شود.

زهره طاهری
خبرنگار

سهم‌زنان سالمند در سرپرستی خانوار، به‌طور معناداری بیشتر از خانوارهایی با سرپرست غیرسالمند است. در میان خانوارهای شهری، سهم خانوارهای دارای سرپرست زن سالمند، به‌طور معناداری بیشتر از خانوارهای غیرسالمند است.

به‌تازگی کتابی با عنوان «خانوارهای سالمند چگونه هزینه می‌کنند؟» از سوی «موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا» منتشر شده است. این کتاب نتیجه تحلیل و بررسی اطلاعات و داده‌های مرکز آمار ایران در مورد ۱۸ هزار خانوار شهری و ۱۹ هزار خانوار روستایی دارای سرپرست سالمند است و گزارش‌هایی را در مورد وضعیت اقتصادی و اجتماعی آن‌ها، به‌ویژه در مورد سبد مصرفی خانوارهای دارای سرپرست سالمند، در اختیار خواننده قرار می‌دهد. روز سه‌شنبه، ۲۶ شهریور ماه، «موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا» نشستی را به‌منظور ارائه یافته‌های کلیدی این پژوهش در محل «صندوق بازنشستگی کشور» برگزار کرد. در این نشست، سمانه گلاب (از نویسندگان کتاب) به ارائه گزارشی در مورد میزان هزینه خانوارهای دارای سرپرست سالمند، با تأکید بر دو بخش «مسکن» و «بهداشت و درمان»، پرداخت که در ادامه، به ارائه گزارشی از مهم‌ترین یافته‌های آن خواهیم پرداخت. در این پژوهش، به‌منظور بررسی سبد مصرفی و هزینه‌های «خانوارهای دارای سرپرست سالمند»، با استفاده از داده‌های «بودجه خانوار» که توسط «مرکز آمار ایران» جمع‌آوری شده است، در ابتدا تصویری کلی از

اطلاعات زمینه‌ای مربوط به خانوارهای دارای سرپرست سالمند، مانند جنسیت سرپرست خانوار، بُعد خانوار، وضعیت تاهل، سواد و اشتغال آن‌ها ارائه شده است. این کتاب نتیجه تحلیل و بررسی اطلاعات و داده‌های مرکز آمار ایران در مورد ۱۸ هزار خانوار شهری و ۱۹ هزار خانوار روستایی دارای سرپرست سالمند است و گزارش‌هایی را در مورد وضعیت اقتصادی و اجتماعی آن‌ها، به‌ویژه در مورد سبد مصرفی خانوارهای دارای سرپرست سالمند، در اختیار خواننده قرار می‌دهد. روز سه‌شنبه، ۲۶ شهریور ماه، «موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا» نشستی را به‌منظور ارائه یافته‌های کلیدی این پژوهش در محل «صندوق بازنشستگی کشور» برگزار کرد. در این نشست، سمانه گلاب (از نویسندگان کتاب) به ارائه گزارشی در مورد میزان هزینه خانوارهای دارای سرپرست سالمند، با تأکید بر دو بخش «مسکن» و «بهداشت و درمان»، پرداخت که در ادامه، به ارائه گزارشی از مهم‌ترین یافته‌های آن خواهیم پرداخت. در این پژوهش، به‌منظور بررسی سبد مصرفی و هزینه‌های «خانوارهای دارای سرپرست سالمند»، با استفاده از داده‌های «بودجه خانوار» که توسط «مرکز آمار ایران» جمع‌آوری شده است، در ابتدا تصویری کلی از

بعد خانوار کمتر و برابر دو نفر هستند. در مجموع، می‌توان گفت که خانوارهای دارای سرپرست سالمند، کوچک‌مقیاس‌تر هستند و این موضوع، با توجه به تأثیر تعداد نفرات در کنترل هزینه‌های خانوار، اهمیت پیدا می‌کند. با توجه به کم‌شدن دامنه ارتباطات اجتماعی افراد سالمند، کارکردهای حمایتی نهاد خانواده در دوران سالمندی اهمیت مضاعفی پیدا می‌کند و به همین دلیل، توجه به «وضعیت تاهل» در میان سالمندان ضروری است. طبق یافته‌های این پژوهش، حدود ۱۵ درصد از سرپرستان خانوارهای شهری و ۱۶ درصد از سرپرستان خانوارهای روستایی، بدون همسر هستند. در میان سالمندان، این نسبت به‌طرز قابل ملاحظه‌ای افزایش می‌یابد؛ به ترتیب، ۲۸ و ۲۹ درصد از سرپرستان خانوارهای شهری و روستایی که حقوق بازنشستگی دریافت می‌کنند، بدون همسر هستند. در میان سرپرستان خانوار بدون حقوق بازنشستگی، ۴۱ درصد در مناطق شهری و ۲۸ درصد در مناطق روستایی، بدون همسر هستند. همچنین با توجه به تأثیر سطح سواد سرپرست خانوار در دستیابی به مشاغل پردرآمد، توجه به شاخص «سواد» نیز ضروری است. اختلاف میان وضعیت سواد در میان سرپرستان خانوارهای

شهری و روستایی، بسیار معنادار است. حدود یک‌سوم از سرپرستان خانوار دارای حقوق بازنشستگی در شهرها، بی‌سواد هستند. در روستاها، این نسبت به بالاتر از نصف (یعنی ۵۸ درصد) می‌رسد. برای سالمندان بدون حقوق بازنشستگی، میزان بی‌سوادی در سرپرستان خانوارهای شهری ۶۷ درصد و در خانوارهای روستایی به ۸۲ درصد می‌رسد. اگر سرپرست خانوار در دوره سالمندی خود نیز برای رفع مشکلات اقتصادی خانواده، چاره‌ای جز اشتغال نداشته باشد، بدان معناست که با تحت حمایت نظام‌های بازنشستگی کشور نیست یا اینکه مزایای بازنشستگی ارائه‌شده، مکفی و پاسخ‌گوی نیازهای او و خانواده‌اش نیست. این به‌معنای ناکامی نظام تأمین اجتماعی در کشور است و لزوم بازنگری در سیاست‌گذاری‌های اجتماعی را یادآوری می‌کند. از بین سالمندان دارای حقوق بازنشستگی در شهرها، تنها هفت درصد هنوز مشغول به کار هستند و برای روستائیان، این میزان به ۲۰ درصد می‌رسد. از میان خانوارهای دارای سرپرست سالمندی که حقوق بازنشستگی دریافت می‌کنند، درصد قابل توجهی در دهک‌های میانی درآمدی قرار دارند. از میان سرپرستان سالمندی که حقوق بازنشستگی دریافت نمی‌کنند، ۲۷ درصد

عصر تاریکی که در آن، تنها ثروتمندان بازنشسته می‌شوند!

گزارش

اگر چند دهه قبل زندگی می‌کردید، مسیر زندگی‌تان تا حد زیادی روشن و قابل پیش‌بینی بود. بعد از گذراندن سال‌های جوانی‌تان در یک شغل رسمی و دائم، دوره بازنشستگی شما فرا می‌رسید. احتمالاً این امکان را داشتید که بدون نیاز به اشتغال مجدد، در اوقات فراغت خود و با بهره‌بردن از حقوق و مزایای (هرچند اندک) بازنشستگی خود، به کارهایی بپردازید که در تمامی سال‌های جوانی‌تان آرزوی انجام‌شان را داشتید. امروزه اما برای بسیاری از افراد، تصور چنین آینده‌ای امکان‌پذیر نیست، مگر آنکه خودشان ثروتمند باشند. برآوردها نشان می‌دهد، در آینده، احتمالاً تنها ۴۲ درصد از نیروی کار فعلی جهان، از مزایای بازنشستگی برخوردار خواهند بود. در عصر نئولیبرال حاضر، سؤال اصلی این نیست که «در

چه سنی بازنشسته خواهیم شد؟»، بلکه سؤال اصلی و دقیق این است که «آیا اساساً قرار است که بازنشسته شویم یا خیر؟» به‌نظر می‌رسد، با توجه به افزایش امید به زندگی، سالمندشدن جوامع و ماهیت سیاست‌گذاری‌های رفاهی فعلی در اکثر دولت‌ها، می‌توان گفت که در آینده‌ای نه‌چندان دور، برخورداری از مزایای بازنشستگی، نه‌به‌عنوان حقی برای تمامی افراد جامعه، بلکه همچون امتیازی ویژه برای ثروتمندان در نظر گرفته خواهد شد. برای نمونه، در بریتانیا تعداد افراد بالای ۷۰ ساله‌ای که هنوز به‌صورت «پاره‌وقت» یا «تمام‌وقت» کار می‌کنند، طی دهه گذشته دو برابر شده است. در حال حاضر، از هر ۱۲ نفری که بالای ۷۰ سال دارند، یک نفر کم‌کم مشغول به کار است. یک دهه قبل از آن، از هر ۲۲ نفر یک نفر مشغول به کار بوده است. آمارهای سازمان ملل متحد

(UN) نشان می‌دهد، نزدیک به نیمی از جمعیت جهان (۴۸ درصد) از مزایای بازنشستگی برخوردار نیستند. کم‌بودن میزان مزایای بازنشستگی باعث می‌شود که حتی آن دسته از نیروهای کار که از این مزایا برخوردار هستند نیز مجبور به اشتغال مجدد باشند. مزایای بازنشستگی برای ۵۲ درصد از افرادی که آن را دریافت می‌کنند، کافی نیست. با توجه به سطوح مختلف توسعه‌یافتگی، برخورداری از مزایای بازنشستگی در مناطق مختلف جغرافیایی بسیار نابرابر است. به‌طور مثال، در آمریکای شمالی و اروپا، بالای ۹۰ درصد از افراد از مزایای بازنشستگی برخوردار هستند. این میزان در آمریکای لاتین ۵۶ درصد، در آسیا و اقیانوسیه ۴۷ درصد، در آفریقای شمالی ۳۷ درصد، در خاورمیانه ۳۰ درصد و در بعضی از مناطق آفریقا ۱۷ درصد است. دلیل اصلی این نابرابری

در این است که در کشورهای کم‌درآمد، تنها کارگران بخش رسمی اقتصاد و افراد خدداشتغال امکان برخورداری از برنامه‌های رفاهی بازنشستگی را دارند، در حالی که در کشورهای پیشرفته، انواع مختلفی از برنامه‌ها و طرح‌های بازنشستگی ارائه می‌شوند که افراد، حتی بدون داشتن قرار دادهای رسمی و دائم، امکان برخورداری از آن‌ها را دارند. امروزه در سراسر جهان سهم افراد بالای ۶۵ ساله‌ای که مجبور به اشتغال مجدد حتی در مشاغل پادستزدهای بسیار کم هستند، در حال افزایش است. بسیاری از شرکت‌های تجاری و اقتصاددانان بازار آزاد، مدافع این روند هستند و آن را به‌عنوان حق انتخاب افراد برای «کار کردن» و «مفید بودن» تا آخرین سال‌های زندگی‌شان معرفی می‌کنند. اما واقعیت این است که افراد سالمندی که مجبور به کار کردن

به‌صورت «پاره‌وقت» یا «تمام‌وقت» هستند، کارگران ارزان‌قیمتی خواهند بود که امکان مطالبه حقوق و مزایای تأمین اجتماعی را نیز نخواهند داشت و این امر، به سود شرکت‌های تجاری تمام می‌شود. براساس پیش‌بینی‌ها، جمعیت سالمندان تا پایان سال ۲۰۵۰ به‌دو برابر تعداد آن‌ها در سال ۲۰۱۵ (یعنی ۲/۱ میلیارد نفر) خواهد رسید. تا پایان سال ۲۰۳۰، تعداد افراد در گروه‌های سنی بالای ۶۰ سال، بیشتر از تعداد آن‌ها در گروه‌های سنی زیر ۹ سال خواهد بود. چنین آمارهایی به‌خوبی نشان می‌دهد که دوره جدیدی از تاریخ بشری در پیش روست و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری رفاهی برای آن بسیار عاجل و ضروری است.

به‌نظر می‌رسد، با توجه به سیاست‌گذاری‌های رفاهی فعلی در اکثر دولت‌ها، در آینده‌ی برخورداری از مزایای بازنشستگی، به‌عنوان امتیازی ویژه برای ثروتمندان در نظر گرفته خواهد شد

